

ЕКЗИСТЕНЦІЙНА ПАРАДИГМА ТЕМПОРАЛЬНОСТІ В ЕСЕЇСТИЦІ Є. СВЕРСТЮКА

У статті проаналізовано світоглядні аспекти есеїстики письменника в зіставленні з екзистенціалістською феноменологією часу (М. Гайдеггер, Ж. П. Сартр, О. Ф. Больнов та ін.). Є. Сверстюк оцінює явища та особистостей, опираючись на ідею часу як екзистенційної цінності. Людське життя мислитель розглядає як «буття-до-смерті» – людина в його роздумах завжди історична та обмежена часом. Тому вона має вибирати таке буття, в якому її особистісне ставлення до минулого, теперішнього та майбутнього, а також до категорій вічного й тимчасового визначають міру справжності цього буття.

Ключові слова: екзистенціалізм, темпоральність, історичність, феномен часу, есеїстика, Є. Сверстюк.

Темпоральність як часова сутність явищ – один із найважливіших екзистенціалів людського буття, тобто основних структур, які конституують Dasein – те, що філософи називають внутрішнім буттям, непізнаваним у людській особистості, внаслідок чого вона є неповторною. Основні екзистенціали, які М. Гайдеггер досліджував у «Бутті і часі», – спів-буття (Mitsein), самість, турбота ін. Швейцарський дослідник М. Босс, представник т. зв. «екзистенціалістської психотерапії» та Dasein-аналізу, поряд із темпоральністю виокремлює такі екзистенціали, як просторовість, тілесність, налаштованість, буття-у-світі, історична пам'ять, буття-до-смерті [див.: 11]. Їхня єдність, на думку дослідника, складає суть людини.

Один із можливих підходів до осмислення літературознавчих аспектів творчості автора – опертя на розуміння структури людського буття в річищі екзистенціалістської феноменології. Свідомість митця, яка реалізується в літературному тексті та стимулює читацьку реакцію, є осмисленням і / та вираженням його власної екзистенції; відбувається цей процес насамперед через екзистенціали, серед яких темпоральність та просторовість найбільше «очевидні», бо людина завжди перебуває в певному часі та просторі.

Екзистенціал темпоральності як базовий для поетичної творчості Є. Сверстюка був предметом дослідження [див.: 2], а есеїстична спадщина видатного автора такого погляду не розглядалася. Натомість

ряд інших проблем, дотичних до аналізу публіцистики видатного дисидента, письменника, філософа, спорадично ставала об'єктом аналізу у працях таких дослідників, як О. Обертас, Т. Хоменко, Л. Лисенко, І. Ніколаєнко, Н. Астрахан, С. Сухарєва, Г. Кушнір та ін.

Мета пропонованої розвідки – розглянути екзистенційну парадигму темпоральності в есеїстиці Є. Сверстюка, тобто сукупність уявлень та їх маркерів, завдяки яким у творах формується авторська систематика часовості.

Феномен часу належить до тих, які особливо хвилюють Є. Сверстюка – людину та автора; чіткість, концептуальність елементів темпорологічного світобачення, спосіб їх включення в інші естетико-аксіологічні мисленнєві системи свідчить про те, що художня категоризація часу має в Є. Сверстюка філософсько-світоглядний характер [2]. Проте коли в поетичному тексті така заангажованість помітна незброєним оком (система позараціональних чинників, завдяки яким автор висновує поетичний образ, більше відкрита, бо не містить, так би мовити, «раціональних шумів»), то в есеїстичному тексті логіка думки та публіцистичний пафос, які сприяють розкриттю важливих для автора суспільних аспектів, формують міцний каркас центральної для конкретного тексту ідеї, натомість додаткові конотації вислизають з уваги, тому виокремити їх подеколи складніше.

У нашому полі зору – есеїстика Є. Сверстюка як цілісний текст, що має певні семантико-логічні, психологічні, гносеологічні, світоглядні та ін. риси. Екзистенціал темпоральності як складова частина авторського тексту проявляється наскрізно на різних його рівнях, це сталий атрибут, наявний більшою чи меншою мірою в усіх творах Є. Сверстюка. Тож можемо визначити його зміст та форми вираження, «абстрагуючись» від конкретики матеріалу, особливо враховуючи, що основні мотиваційні маркери сверстюкової публіцистики наскрізні, вони втілені як на рівні окремих фрагментів, так і на рівні цілої структури.

Так, уже в короткому, на півсторінки, авторовому «Передньому слові» книжки «Блудні сини України» (1993) спостерігаємо не лише надуживання лексики з темпоральною семантикою, а й можемо виділити найважливіші аспекти сверстюкової уваги до часових модусів. Книжка, видана в перші роки незалежності України, починається із звернення до читача, де автор не лише чітко акцентує на часі її виходу, дає йому оцінку, вписуючи його в національно-культурний

контекст, а й лапідарно, у згорнутій формі демонструє власне ставлення до самого феномену часу в його екзистенційній значимості для людини. Прочитуємо текст із незначними скороченнями, позначивши курсивом словосполуки-маркери, які вибудовують темпоральний контекст.

«Стрімка течія життя підхопила наш корабель і понесла. Команда розгубилась, бо геть зникчемніла в *роки споживацького життя*. <...> Ми не зчулись, як за *два роки* зблякли й облетіли найвищі цінності, що оберігались законом і вірою. В інформаційний вакуум раптом увірвався *вітер часу* – все тут завихрилось і перемішалось: правда, вигадка і почорнілі споруди напівправд.

Стільки літ повітря було сповнене *розмов про прекрасне майбутнє* – нині слово «*майбутнє*» зникло. Нам вже не до того, щоб прискорювати його, – *майбутнє жахає* примарою безодні.

Але всі метушаться і наче кудись поспішають.

Тим часом старезний пес на сніні шамкає: «і сам не гам, і комусь не дам». <...>. ... він створює ілюзію незмінності – він присипляє і затягує в *трясовину минулого*. <...>.

Ця книжка постала на хвилі *нашого бурхливого часу* – *часу нечуваного в історії падіння ідолів*. Але правда – це не уламки ідолів олжі. Правду треба вистраждати життям. І коли вам дістануться спалахи осяяння від діткнення... з моїм словом, то *благословенна мить її народження*» [4, с. 7].

Текст демонструє: по-перше, Є. Сверстюк виказує особливу увагу до історіософської проблематики, яка неможлива без осмислення феномену часу; по-друге, увага до модусів минулого, теперішнього та майбутнього має в автора виразно аксіологічне звучання, це радше якісний, а не кількісний атрибут буття людини і соціуму, ба більше, час у світоглядній систематиці автора чітко диференціюється на сакральний та профанний; по-третє, ці модуси перебувають у тісному взаємозв'язку; по-четверте, автор актуалізує ставлення до часу як до можливості та каталізатора змін. Ці та інші смисли вповні проявляють себе в усьому корпусі есеїстичних творів Є. Сверстюка.

Чи не найяскравіша риса сверстюкового світобачення, яка дає змогу «вписати» його в контекст екзистенціалістської темпоральної феноменології, стосується питання про час, що переживається особистісно (на відміну від абстрактного фізичного часу), та якість цього переживання, яка у своїй основі корелюється (попри певну варіатив-

ність підходів, напр., онтологічний екзистенціалізм М. Гайдеггера, релігійний – К. Ясперса, атеїстичний – Ж. П. Сартра та ін.) із розумінням феномену часу філософами-екзистенціалістами.

Щоб довести цю тезу, наведемо основні положення екзистенціалістського уявлення про час. За твердженням М. Гайдеггера, висловленим у праці «*Sein und Zeit*», «у правильно зрозумілому та правильно експлікованому феномені часу закорінена центральна проблематика всієї онтології» [10, с. 35]. Буття людини, що мислиться як буття-до-смерті («Смерть у найширшому сенсі є феномен життя. <...>. Умирання буде титулом для способу бути, яким присутність є <буттям – Л. Л.> до своєї смерті» [10, с. 280–281]), визначає основні її атрибути: людина – «кінечна», «історична», «обмежена часом»; вона – незавершена, вона – проект, і тому може вибирати для себе справжнє або несправжнє «буття-у-світі», яке, у свою чергу, розглядається крізь призму категорії «час» у цілісності його модусів – минулого, теперішнього та майбутнього. Йдеться не про три виміри «об'єктивного» фізичного часу, а саме про час людського існування: «... мова, насамперед, іде про ставлення до нього людини, про ті форми, в яких час даний людині згідно з переживанням. У цьому сенсі реально пережитий “суб'єктивний час” відшаровується від вимірюваного годинниками фізичного, або «об'єктивного часу»» [1, с. 138–139].

Переживання, усвідомлення людиною власного існування, його суті й критеріїв, причин та наслідків відбувається через зв'язок модусів часу. Минуле людини постійно присутнє в ній, визначає її теперішнє та майбутнє. Натомість майбутнє, за Гайдеггером, – те, на що орієнтована людина. Тобто, екзистенційний потік часу (на відміну від фізичного) рухається не від минулого до майбутнього, а навпаки: інтенційність людини, її апеляція до майбутнього, зв'язання з ним здатне впливати на сприйняття і теперішнього, і минулого. Таке «забігання вперед» людського буття свідчить, що останнє завжди є *можливістю* (на відміну від предметного світу), це «час-для-». Пояснюючи концепцію Гайдеггера, В. Кремень та В. Ільїн зауважують: «Людське буття – це буття, яке самопроекується завжди в дещо більше, ніж воно є в цю мить» [9, с. 290].

Важливий момент осмислення модусів часу минулого, теперішнього та майбутнього, за словами Ж. П. Сартра, – «підвести нас до інтуїції глобальної часовості. І особливо треба намагатися, щоб кожен розглядуваний вимір з'являвся *на фоні* часової цілісності, зберігаючи

завжди в пам'яті «Unselbstständigkeit» <несамостійність – прим. ред.> цього виміру» [3, с. 137].

Гайдеггер постулює тезу про т. зв. справжнє та несправжнє буття – залежно від того, який часовий модус людина висуває на перший план. Ознака несправжнього буття – перевага сьогодення, коли світ затуляє від людини її смертність, коли людину поглинає середовище, а вона сама розглядає себе як річ (Man). Натомість справжнє буття – в усвідомленні власної конечності, історичності, смертності, отже, унікальності, це буття «яскравого» існування.

У справжньому бутті зростає роль миті. «Рішучість» (Erschlossenheit) як «найвищий різновид часової концентрації» – це, за словами О. Ф. Больнова, «форма справжньої часовості, де мить здобуває остаточну і безумовну цінність» [1, с. 144], це своєрідний екстатичний «вихід-із-себе» мислячого суб'єкта («Часовість є вихідне “поза-собой” по собі і для себе самого» [11, с. 369]). Спрямована на майбутнє, вона впливає на сучасне «тут-і-тепер». Людина вільна при виборі свого існування: вона «може або зібрати всі свої сили в досконалій екзистенційній миті та звідси рішуче повернутися до майбутнього, або ж ухилитися від пропонованих завдань і пасивно віддатися подіям, що підступають до неї»; лише в першому з цих варіантів «виникає вирішальна напруга між майбутнім і минулим» [1, с. 143].

Стислий виклад екзистенціалістського розуміння темпоральності свідчить якщо не про безпосередні аналогії системи світоглядних настанов Є. Сверстюка з таким підходом, то про їхню типологічну спорідненість. Перше і найочевидніше – сверстюкове надміру особистісне ставлення до історії та історіософічність його мислення.

Публіцистичний пафос апріорі налаштований передусім на «злободенну» сучасність, вона є больовим центром, що навколо нього концентруються смисли есеїстичного тексту переважно суспільно-політичного спрямування. Саме так, за функціональною логікою, відбувається у Сверстюка навіть коли йдеться про есеї культурологічного, історико-літературознавчого чи схожого характеру: його особлива закоріненість у теперішнє і швидка реакція на події «тут і тепер» відображає авторове чуття «вістря часу», він пише про сучасність, яка болить йому насамперед. Проте такий підхід не скасовує наскрізної фонові присутності історичного контексту майже в кожному, навіть найменшому творі публіциста. Він завжди мислить в обширі історичного часу. Сверстюкове відчуття наявності історії, постійне зві-

ряння з нею реалізується не так і не стільки через апеляцію до певних історичних тем та проблем, як через синтезуюче мислення, яке фіксує закономірності історії, взаємодію причин та наслідків її подій, долю суб'єктів історичної дії, екзистенційні персоналістські принципи історичного чину, метаісторичні смисли і т. ін.

Так, ведучи мову про роль покоління в історії роду, нації та держави, автор, зокрема, пише: «... заповітний голос роду носить в повітрі для кожного покоління, бо кожне покоління мусить піднятися настільки, щоб почути цей голос. Воно має передати естафету, вибудувати свій найвищий Собор – в цьому його велика дума, велике покликання.

Коли воно не підноситься до розуміння цієї “золотої нитки історії” і до того перегуку минулого з майбутнім – воно втрачає свою духовність і жалюгідно деградує, не залишаючи тривкого сліду навіть у пам'яті дітей... Таке покоління не виконує своєї історичної місії. Розуміється, йому нічого й передати для майбутнього...» [8, с. 26–27].

Схожі та дотичні до наведеного міркування – загальне місце Сверстюкової публіцистики, і вони ілюструють тип історичної свідомості, актуалізований екзистенціалістським світоглядом. Порівняймо їх із тезою О. Ф. Больнова, який інтерпретує поняття історичності в М. Гайдеггера: «...Людина завжди... визначена результатами минулого, ...не тільки через рішення свого індивідуального минулого, а й історії конкретної спільноти, в якій і з якою вона живе» [1, с. 150]. І далі: «...з погляду історичності закинутість людського буття... визначається тим, що сукупна поведінка людини, яка рухається в майбутнє, ніколи не може починатися з нульової точки, що, отже, свої мету і зміст вона не може вільно вибирати або ж довільно виробляти з себе самої, але повинна розгортати свої досягнення лише в напруженій взаємодії з заданим спадком» [1, с. 151].

Тому закономірно, що історичний час у Є. Сверстюка радше колективний, ніж індивідуальний, його головний атрибут – сотворення національного в Дусі. Проте такий високий ідеалізм автора має саме екзистенційне звучання: існування конкретної особистості тільки тоді відбувається, коли вона здатна вийти за межі приватного, а індивідуальне буття підпорядкувати меті утвердження спільноти, базованої на християнській та національній ідеях. Так, у житті особистості являється сенс, який руйнує абсурд буття: «До співпраці задля справи, яка вища за особисте, тягнуться ті, хто піднявся до свого історичного покликання» [5, с. 50].

Є. Сверстюк демонструє призабутий у вік відносностей «чистий» публіцистичний пафос – із рідкісним нині акцентом на абсолютних величинах та життєвій необхідності рівнятися на них. Не випадково улюблені лексеми автора «вічність», «вічний» набувають аксіологічного звучання, трансформуючись в антитезу «минуше» – «непроминальне», в якій друга її складова частина є мірилом цінності людської екзистенції. Тому автор мислить масштабно – з ракурсу якщо не вічності, то історії людства, при цьому вводячи в єдине силове поле вічне та абсолютне: «Коли людина відчуває в одиночній камері, що острів з назвою “вчора” відплив безповоротно і назавжди, вона шукає абсолюту» [5, с. 25]; або: «За своєю суттю все ж людина вічно тягнеться до Абсолюту» [5, с. 72]; або: «Справжні книги минулого живі тим, що вони забазпечені гідністю. Вони й постали з живого прагнення осягнути істину – наблизитися до Абсолюту, тобто піднятися, пізнати і висловити. Безкорисливо і безоглядно» [6, с. 44] тощо.

Ці та схожі твердження наводять на думку, що Сверстюкові інтенції близькі до «християнського екзистенціалізму» Г. Марселя та до персоналістської гілки екзистенціалізму (М. Бубер, М. Бердяєв, Е. Муньє, Ж. Лакруа) – екзистенційно-теїстичного напрямку філософії, згідно з яким мета існування особистості полягає в постійному вільному, творчому перетворенні власного Я та світу, що, у свою чергу, є проявом творчої активності Бога як особистості. Звідси – максималістська вимогливість Є. Сверстюка насамперед до інтелігенції, яка, за його словами, від морального ідеалу лицарства «переймає естафету етичного ідеалізму і стоїть у вічній опозиції» до тих, «чиї вартості розмінні й минуші» [5, с. 41], причому, зауважує публіцист, «ідеалізм української інтелігенції завжди живився з християнської традиції» [5, с. 41].

У долі нації, отже, минуле, пам'ять, традиція відіграють, за Є. Сверстюком, чи не найважливішу роль, бо саме тяглість традиції, «тисячолітня пам'ять», яку «народ носить у своїй підсвідомості» [5, с. 42], уможлиблює духовну естафету поколінь і робить їх відповідальними перед вічністю. Особливо багато та сконцентровано Є. Сверстюк говорить про це у знаменитому філософсько-культурологічному есеї «Собор у риштованні», що з'явився ще в самвидаві 1970 р. і тоді ж був надрукований за кордоном: «Якщо про духовний розвиток людини можна судити по тому, як вона осмислює своє життя, то, очевидно, так само про народ можна судити по тому, як він пам'ятає і розуміє своє минуле» [8, с. 38]; або: «Ми складаємо в скарбницю безсмертного

народу все своє найкраще і беремо звідси – скільки хто може. Ми вливаємось краплиною в його море і думаємо про вічність моря.

І тому втрата минулого – така ж сама важка, як втрати в сучасному чи майбутньому. <...>. Хто ставить себе поза минулим, поза джерелами народного моря, той мало причетний до людства» [8, с. 71–72].

Автор багато роздумує про «довгу» і «коротку» історичну пам'ять та про джерела особистої та національної ідентичності [див.: 8, с. 44–46]. Відмову від власного минулого він сприймає як трагедію нації, тож гостро критикує тих, хто славить «виграний бій із минулим» [8, с. 46]. Натомість ідеологія «мухи-одноденки», коли «цілі десятиріччя у нас згортаються позавчорашні газети як ідейно застарілі і скидаються з п'єдесталів позавчорашні боги» [8, с. 35], стає об'єктом безапеляційної критики. Тут у Сверстюка йдеться не суто про радянські підходи до руйнування минулого: в його полі зору – загальні, позачасові тенденції як вияв інвалідності людської душі, позбавленої прагнення до абсолюту: «І там, де вони пройдуть, минуле стає неіснуючим, майбутнє – недійсним, а сучасне – це вони! [8, с. 35]. Тут-таки автор дає назву такому типові людей: «Браконьєр – це людина без легенди. Без пам'яті про минуле, без гідності предків...» [8, с. 72], і далі: «Браконьєрство – це психологія людини без минулого і без майбутнього» [8, с. 74].

Натомість Сверстюк акцентує: найкращі та найшляхетніші з людського роду культивують енергію духу, «бо тільки енергія духу, отой негамовний Франків “Вічний революціонер” виражає справжнє ество людини і творить неперехідний смисл життя поколінь...» [8, с. 35]. Коли Є. Сверстюк як літературознавець чи публіцист апелює до видатних постатей української та світової літератури чи історії, то мимовільно чи свідомо він знову-таки приходять до двох основних аспектів психології чи діяльності, які наближають людину до Абсолюту. Перший аспект – ставлення до закону предків як до святині, відчуття тягlosti культурної традиції, внутрішня потреба жити біля її джерел. Скажімо, роздумуючи про українські відлуння феномену Гете, Сверстюк зауважує: «...коли глибше вникнути в цінності Гете, Шевченка і Франка, – паралелі допоможуть виявити несподівано багато спільного. Передусім у їхньому глибокому корінні – у тому, чим були для них народна пісня, легенда і взагалі первісні елементи культури – Біблія, античність, фольклор» [7, с. 398]. Ведучи мову про знаменитого українського гумориста Остапа Вишню, публіцист зазначає, що культурні інтереси «треба плекати, вирощувати в

собі, підноситись до того рівня, на якому починаєш жити болями і тривогами народу, осмисленого в єдності минулого, сучасного і майбутнього. Коли його пам'ять землі і поривання до високого стає твоєю пам'яттю і пориванням» [7, с. 115]. Актуалізує цю тезу Сверстюк і при аналізі творчості Лесі Українки, М. Зерова, Б. Антоненка-Давидовича та багатьох інших.

Другий аспект – непереборна внутрішня потреба і здатність особистості (насамперед, творчої) переживати «турботу» (у гайдеггеровому значенні), виходити за межі власної «зони комфорту» в ім'я великої мети, досягати того, що екзистенціалісти визначають як екстатичний «вихід-із-себе» суб'єкта мислення. Саме в такі моменти відбувається не лише описаний філософами «прорив» у майбутнє (не випадково у Сверстюка періодично звучить мотив пророків та пророцтва), а й закоріненість цього майбутнього в теперішньому. За М. Гайдеггером, часовість – це сенс турботи і тим самим сенс людської екзистенції. Апологет сконцентрованого в миті життя Духу, Є. Сверстюк у своїй публіцистиці не просто повсякчасно звертає погляд читача на особистостей, наділених цією здатністю, а наполегливо визначає її як базову для людини. Зміст такого виходу в істинну екзистенцію автор тлумачить по-різному, хоч найчастіше його атрибутами є поняття віри, правди, свободи, краси, добра, любові. І знову-таки публіцист уводить свої розмисли в темпоральні координати: «Дивно, що в заземленому, пригніченому, залежному світі є таке відчуття людини, яка доторкається до вічного. Чи не є це ознакою того, що справжнє, яке ховається по той бік видимости, все-таки озивається – чи то як напівзабута пісня, чи як покинута арфа. Чи як приглушене сумління. Назвемо ту сутність голосом, речником – вона поєднується з духом часу і, озвучена у слові, стає самодостатньою, щоб жити як момент єднання минулого з майбутнім» [7, с. 461]. А найлаконічніше витлумачення героям Сверстюкової публіцистики – Г. Сковороді, Т. Шевченкові, М. Гоголю, І. Франкові, Лесі Українці, М. Зерову, Дм. Донцову, О. Довженкові, В. Симоненкові, В. Стусові, М. Руденкові, Ю. Шевельову, Б. Антоненкові-Давидовичу та багатьом іншим – звучить так: «Великі намагаються стояти над тимчасовим» [7, с. 313].

Таким чином, увага до екзистенціалу темпоральності – одна із головних характеристик публіцистики Є. Сверстюка. Феномен часу – базова категорія, яка співвідноситься з іншими, що становлять у світоглядній систематиці автора своєрідний «аксіологічний каркас»

буття. Є. Сверстюк-мислитель демонструє у своїх есеях систему оцінки явищ та особистостей з опертям на ідею часу як екзистенційної цінності. Темпорально-історичний підхід українського публіциста зіставний з екзистенціалістськими уявленнями у цій царині. Людське життя Є. Сверстюк розглядає як «буття-до-смерті» – людина в його роздумах завжди історична та обмежена часом. Тому вона має вибирати таке буття, в якому її особистісне ставлення до минулого, теперішнього та майбутнього, а також до категорій вічного й тимчасового визначають міру його (буття) справжності. Постійне звіряння з майбутнім та ставлення до надбань минулого як до святині («горда вірність своїй святині» [7, с. 298]), усвідомлення суб'єктом мислення їхнього питомого зв'язку із сучасністю – закономірні умови, словами філософів-екзистенціалістів, «прориву» у «справжнє» буття «тут-і-тепер». У Є. Сверстюка такий прорив – мірило цінності людини. Тому дискурс, діалог «про великі колізії духу, про перехрестя історії і пастки часу» [7, с. 251] – квінтесенція його публіцистичного спадку.

Список використаних джерел

1. Больнов О. Ф. Философия экзистенциализма : Философия существования / Отто Фридрих Больнов ; [сост. Ю. А. Сандулов] ; науч. ред. : А. С. Колесников, В. П. Сальников ; [пер. С. Э. Никулина]. – СПб. : Лань, 1999. – 222 с.
2. Лавринович Л. «...Наповнити хвилини світлом»: темпоральні мотиви в ліриці Є. Сверстюка // Наук. вісн. СНУ ім. Лесі Українки. Серія : Філологічні науки. Літературознавство. – 2016. – № 1 (326). – С. 21–28.
3. Сартр Ж.-П. Бытие и ничто: опыт феноменологической онтологии / Жан-Поль Сартр ; пер. В. И. Колядко. – М. : Республика, 2000. – 639 с.
4. Сверстюк Є. Блудні сини України / Євген Сверстюк ; упоряд. Тарас Марусик. – Київ : Т-во «Знання» України, 1993. – 256 с.
5. Сверстюк Є. О. Не мир, а меч. Есеї / Є. О. Сверстюк. – Луцьк : ВМА «Терен», 2008. – 500 с.
6. Сверстюк Є. Правда полинова / Євген Сверстюк. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – 304 с.
7. Сверстюк Є. О. Світлі голоси життя/ Є. О. Сверстюк. – К. : ТОВ Вид-во «Кліо», 2014. – 768 с.
8. Сверстюк Є. Собор у риштованні / Євген Сверстюк. – Париж : Смолоскип, 1970. – 173 с.
9. Філософія: мислителі, ідеї, концепції : підручник / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн. – К. : Книга, 2005. – 528 с.
10. Хайдеггер М. Бытие и время / М. Хайдеггер ; пер. с нем. В. В. Бибихина. – Харьков : «Фолио», 2003. – 503 с.
11. Boss M. Existential foundations of medicine and psychology / M. Boss ; trans. S. Conway, A. Cleaves. – New York : Jason Aronson, Publishing Co., 1979. – 303 p.

References

1. Bolnov O. F. *Filosofiya ekzistentsializma : Filosofiya sushchestvovaniya* [Existentialist philosophy: The philosophy of existence]. St. Petersburg, 1999, 222 p. (in Russian).
2. Lavrynovych L. «...Napovnyty khvylyny svitlom»: temporalni motyvy v lirytsi Ye. Sverstiuka [«...To Fill the Minutes with Light»: Temporal Motifs in Ye. Sverstiuk's Lyric Poetry]. In: *Naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Seriya «Filolohichni nauky. Literaturoznavstvo»*. Lutsk, 2016, no. 1 (326), pp. 21–28. (in Ukrainian).
3. Sartr Zh.-P. *Bytie i nichto: opyt fenomenologicheskoy ontologii* [Being and Nothingness: Experiences phenomenological ontology]. Moscow, 2000, 639 p. (in Russian).
4. Sverstiuk Ye. *Bludni syny Ukrainy* [Wandering sons Ukraine]. Kiev, 1993, 256 p. (in Ukrainian).
5. Sverstiuk Ye. *O. Ne myr, a mech. Esei* [Is not peace, but a sword]. Lutsk, 2008, 500 p. (in Ukrainian).
6. Sverstiuk Ye. *Pravda polynova* [Wormwood Truth]. Kiev, 2009, 304 p. (in Ukrainian).
7. Sverstiuk Ye. *O. Svitli holosy zhyttia* [Bright votes Life]. Kiev, 2014, 768 p. (in Ukrainian).
8. Sverstiuk Ye. *Sobor u ryshtovanni* [Cathedral scaffold]. Paryzh, 1970, 173 p. (in Ukrainian).
9. *Filosofii: myslyteli, idei, kontseptsii : pidruchnyk* [Philosophy: thinkers, ideas, concepts]. Kiev, 2005, 528 p. (in Ukrainian).
10. Khaydegger M. *Bytie i vremena* [Being and Time]. Kharkov, 2003, 503 p. (in Russian).
11. Boss M. *Existential foundations of medicine and psychology*. New York, 1979, 303 p.

Лилия Лавринович. Экзистенциальная парадигма темпоральности в эссеистике Е. Сверстюка. В статье проанализированы мировоззренческие аспекты эссеистики писателя в сопоставлении с экзистенциалистской феноменологии времени (М. Хайдеггер, Ж. П. Сартр, А. Ф. Больнов и др.).

Автор сосредоточен на историософской проблематике, которая невозможна без осмысления феномена времени; внимание к модусам прошлого, настоящего и будущего имеет в Е. Сверстюка отчетливо аксиологическое звучание; эти модусы находятся в тесной взаимосвязи; автор актуализирует отношение ко времени как к возможности и катализатору изменений.

Е. Сверстюк оценивает явления и личностей, опираясь на идею времени как экзистенциальной ценности. Человеческую жизнь мыслитель рассматривает как «бытие-к-смерти» – человек в его размышлениях всегда историчен и ограничен временем. Поэтому он должен выбирать такое бытие, в котором его личностное отношение к прошлому, настоящему и будущему, а также к категориям вечного и временного определяют степень подлинности этого бытия.

Ключевые слова: экзистенциализм, темпоральность, историчность, феномен времени, эссеистика, Е. Сверстюк.

Lilia Lavrynovych. Existential Paradigm of Temporality in Ye. Sverstiuk's Essays. The ideological aspects of the writer's essayism compared with the existential phenomenology of time (M. Heidegger, J. P. Sartre, O. F. Bollnow and others) have been analysed in the article.

The author focuses on the historiosophical agenda that is interconnected with the consideration of time phenomenon; Ye. Sverstiuk's attention to the modi of the past, present and future have precise axiological direction; these modi are mutually connected; the author actualizes his attitude to time as to the possibility and catalyst of changes.

Ye. Sverstiuk's assesses phenomena and personalities with the reference to the perception of time as an existential value. Human life is considered to be the "being-to-death" – in his mind human is perceived as permanently historical and limited by time. That is the reason for people to choose an existence in which their personal attitude to the past, present and future as well as to the categories of eternal and temporary determine the extent of existential authenticity of this being.

Key words: existentialism, temporality, historicity, phenomenon of time, essayism, Ye. Sverstiuk.

Стаття надійшла до редакції 17.03.2016 р.

УДК 821. 161. 2'06-1 (081)

Вікторія Сірук

ОСОБЛИВОСТІ ЛІРИКИ Є. СВЕРСТЮКА

У статті розглянуто поетичну творчість Є. Сверстюка з погляду домінуючих мотивів, художньої образності, поетичної стилістики. Оприєвнено інтелектуалізм віршів, інтертекстуальні зв'язки, філософічність, вагу громадянської та медитативної лірики, ощадність слова, прозорість поетичного образу, максимальне забезпечення позиціонованих істин життєвою правдою.

Ключові слова: громадянська, медитативна лірика, філософічність, інтелектуалізм, інтертекстуальність.

Вірші Є. Сверстюка майже не відомі ні широкому загалові, ні філологам. Мені не раз доводилося бути на творчих зустрічах із Євгеном Олександровичем, але він ніколи не читав своїх віршів. Думаю, це не був острах перед критикою (бо вірші, за висловом О. Голуб, «справжні, чисті і глибинні» [6, с. 5]), а скромність і навмисне применшення своєї творчості (бо завжди вважав своїм обов'язком говорити про славетних: Т. Шевченка, Лесю Українку, М. Гоголя та ін.). Як писав І. Ко-